

Unikatowe zielniki w Cieszynie

Data publikacji: 15.12.2014 9:05

Zielniki. Zasuszone roślinki wklejone do zeszytu i opisane. Każdy chyba zna to ze szkoły. Jednak gdy są to roślinki wklejane do specjalnych kwestionariuszy przed 60 laty, mamy już do czynienia z unikatowym i niezwykle cennym dla naukowców materiałem poznawczym. W Europie jest jeden taki zbiór. Znajduje się w archiwum cieszyńskiego Uniwersytetu Śląskiego.

- Jest to jedyny taki zbiór w Europie. Myśmy nie zdawały sobie do końca sprawy, co posiadamy, jakie jest to bogactwo. Dopiero uświadomił nas, jak był u nas, etnobotanik Łukasz Łuczaj, który podkreślał, że jest to unikat na skalę europejską. Mówił o naszych zielnikach w Stanach, tak więc Atlas jest znany za oceanem – mówi dr Agnieszka Pieńczak z cieszyńskiego UŚ dodając, że choć znany za oceanem nie jest zbyt znany w kraju, co, ma nadzieję, zmieni jego digitalizacja i udostępnienie w sieci.

Skąd takie perełki znalazły się w Cieszynie? Jak wyjaśnia dr Agnieszka Pieńczak zbiory Polskiego Atlasu Etnograficznego zostały przekazane w 2000 roku z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN. Kiedyś był to Instytut Historii Kultury Materialnej. Zajmował się badaniami etnograficznymi na terenie całego kraju. – **Efekty tych badań są na tych półkach** – dr Agnieszka Pieńczak wskazuje na rzędy dokumentów. – **Blisko trzy i pół tysiąca kwestionariuszy wywiadu. Ilość jest imponująca. Kwestionariusze opisują 12 tematów węzłowych, głównych. Mamy informacje na temat zbieractwa, odzieży ludowej, opisujące kulturę społeczną, przede wszystkim obrzędowość rodzinną i kulturę duchową, czyli wiedza i wierzenia ludowe** – wyjaśnia Agnieszka Pieńczak dodając, że jest to kilkanaście metrów bieżących ankiet. – **Rozpoczynamy prace, które mają na celu również inwentaryzację zbiorów, ale w głównej mierze ich digitalizację i udostępnianie** – wyjaśnia Agnieszka Pieńczak. Dzięki temu z archiwalnej półki, o której istnieniu nie wiedzą nawet wszyscy studenci UŚ, nie mówiąc o szerszym gronie potencjalnych odbiorców, cenne zbiory powędrują do sieci, gdzie zapoznać z nimi będzie mógł się każdy. – **Zależy nam, żeby spopularyzować atlas. Żeby ta wiedza etnograficzna zbierana przez dekady, od lat pięćdziesiątych, faktycznie trafiła do osób zainteresowanych kulturą wiejską.**

Materiały były zbierane w sposób systematyczny, nie przypadkowy. Wysyłano kwestionariusze ankiet do przedstawicieli wybranych zakątków w około 100 miejscowościach na terenie całego kraju. Czy są jakieś z naszego terenu? – **Spotkałam się z ankietą pochodzącą z Hażlach** – mówi Agnieszka Pieńczak dodając, że wszystkich jeszcze nie przejrzała, być może będą więc i kolejne ze Śląska Cieszyńskiego. Wypełniający ankiety podawali nazwy rośliny, do czego się ją używało, czy obecnie jest zbierana. Jakość ankiet jest różna. Zdarzają się bardzo dobrze wypełnione ankiety. A przecież wszyscy byli amatorami.

Ankiety, o których mówimy, wypełniane były w latach 1948-52. Były to pierwsze materiały uzyskiwane przez Polski Atlas Etnograficzny. – **Dla tego są bardzo cenne. Ale ich stan jest bardzo zły. Karty są poszarpane, zdarzają się na nich dziury, papier jest żółty** – wylicza Agnieszka Pieńczak wyjaśniając, dlaczego stare materiały są żółte. Kiedyś bowiem pisano na kwaśnym papierze, który z biegiem lat degraduje się żółknąc. Jest na to sposób – odkwaszanie papieru. Stare zielniki trzeba wpierw wzmocnić i ponaprawiać, żeby móc je zdigitalizować. I tak ze względu na stan papieru nie wchodzi tu w grę skanowanie. Nawet po odpowiedniej konserwacji będzie to papier delikatny. Przy takich starych i zniszczonych materiałach stosuje się digitalizację aparatem cyfrowym.

Zielniki z Cieszyna powędrują więc wpierw do konserwacji do specjalistycznego zakładu we Wrocławiu, a po konserwacji i digitalizacji do sieci. Wszystko to możliwe jest dzięki grantowi, który na ten cel udało się pozyskać. W granie naukowym pt. „Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I” uczestniczą wspólnie Pracownicy cieszyńskiego Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej oraz Polskiego Instytutu Antropologii z Warszawy (we współpracy z Instytutem Archeologii i Etnologii PAN oraz Polskim Towarzystwem Ludoznawczym).

Dzięki współpracy tych instytucji możliwe stało się rozpoczęcie długofalowych prac badawczych w zakresie wzbogacania dziedzictwa kulturowego i narodowego o unikatową dokumentację etnograficzną z kilku ostatnich dekad poprzez opracowanie naukowe w formie spójnej, syntetycznej, cyfrowej kolekcji zasobów archiwalnych Polskiego Atlasu Etnograficznego. Dotyczy to wielotysięcznej kolekcji map, czarnobiałych fotografii oraz unikatowych ankiet z zielnikami, które stopniowo będą prezentowane na stronie internetowej www.archiwumpae.us.edu.pl. W grancie uczestniczą: Zygmunt Kłodnicki, Agnieszka Pieńczak, Joanna Koźmińska, Edyta Diakowska-Kohut, Jacek Szczyrbowski, Michał Rauszer, Krzysztof Kasprzyński, Krystian Firla, Sławek Szewieczek oraz Bartosz Chromik. - ***Dzięki życzliwości władz Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji finalizujemy już prace związane z modernizacją pracowni digitalizacyjnej*** – dodaje Agnieszka Pieńczak.

(indi)